

Prospective
research

Hoe kan de kwaliteit van informele en formele ondersteuning van niet-begeleide vluchtelingen bij hun overgang naar volwassenheid worden verbeterd?

Kernboodschappen

- 1** Deze studie biedt unieke inzichten in de sociale ondersteuningsnetwerken van niet-begeleide jonge vluchtelingen tijdens hun overgang naar volwassenheid door opvolging op lange termijn van de jonge vluchtelingen zelf te combineren met onderzoek bij de organisaties in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (BHG) die deze groep ondersteunen.
- 2** De steun die formele en informele netwerken bieden aan jonge niet-begeleide vluchtelingen als ze volwassen worden, verandert aanzienlijk.
- 3** Sociale netwerken en de ondersteuning die zij bieden, zijn belangrijke hulpmiddelen om sociale uitsluiting tegen te gaan en deelname aan de samenleving te bevorderen, en hebben een aanzienlijke invloed op het welzijn van jonge vluchtelingen.
- 4** De samenwerking tussen organisaties die niet-begeleide jonge vluchtelingen in het BHG ondersteunen is beperkt, waardoor de doeltreffendheid en de kwaliteit van de ondersteuning die aan deze jongeren wordt geboden, afneemt.

Kernboodschappen

5

Er worden concrete aanbevelingen met betrekking tot de activering van informele ondersteuningsstructuren voor jonge vluchtelingen, de verbetering van hun toegang tot de Brusselse woningmarkt en de versterking van de culturele competentie van de formele actoren die met niet-begeleide jonge vluchtelingen werken, voorgesteld aan Brusselse beleidsmakers en praktijkwerkers om de sociaaleconomische participatie van deze jongeren in de samenleving te verbeteren.

Inleiding/samenvatting van de problematiek

Sociale netwerken spelen een belangrijke rol voor het welzijn van niet-begeleide jonge vluchtelingen, omdat ze sociale uitsluiting van de samenleving tegengaan en hun participatie in de samenleving bevorderen, met name bij de overgang van kind naar volwassene. Sociale ondersteuning is niet alleen gunstig voor het welzijn van een jongere door het bieden van positieve ervaringen, stabiliteit en voorspelbaarheid, maar hechte, ondersteunende relaties hebben ook een beschermende functie wanneer iemand stressvolle levensgebeurtenissen meemaakt, zoals traumatische ervaringen en dagelijkse problemen.

Een dieper inzicht in de manier waarop sociale netwerken zich in de loop van de tijd ontwikkelen en in de manier waarop jonge vluchtelingen toegang krijgen tot sociale ondersteuning kan daarom bijdragen tot betere vestigingsomstandigheden voor nieuwkomers in de ontvangende samenleving.

Hoewel er voldoende bewijs voorhanden is over het belang van sociale ondersteuningsstructuren voor nieuwkomers, is de kennis over de sociale ondersteuningsnetwerken van niet-begeleide jonge vluchtelingen tijdens hun overgang naar volwassenheid beperkt, ondanks het feit dat bekend is dat deze overgang belangrijke uitdagingen met zich meebrengt voor hun vestigingsproces.

Gezien het aanzienlijke aantal niet-begeleide minderjarige vluchtelingen in België, is gedegen inzicht in de toegang die deze jongeren hebben tot formele en informele ondersteuningsnetwerken, ook wanneer ze 18 worden, nodig om hun participatieprocessen in de Brusselse (en Belgische) samenleving en hun algemeen welzijn te bevorderen.

Methoden, benaderingen en resultaten/body

Om inzicht te krijgen in de ontwikkeling van sociale netwerken en de toegang tot sociale ondersteuning voor niet-begeleide vluchtelingen in de overgang naar volwassenheid, volgt ons project een tweeledige benadering: eerst onderzochten we, door middel van een kwalitatief, longitudinaal actieonderzoek de sociale netwerken van vijftien niet-begeleide vluchtelingen op de drempel van volwassenheid (studie één). Ten tweede documenteren we via diepte-interviews met vertegenwoordigers van organisaties die betrokken zijn bij de opvang en ondersteuning van deze jonge nieuwkomers de samenwerking en netwerkintegratie tussen deze formele zorgstructuren (studie twee).

Studie één documenteert hoe de zeer mobiele opvang-, zorg- en woontrajecten van onze deelnemers en de uitdagingen die ze ervaren bij de toegang tot vrijetijdsactiviteiten, scholen en werkplekken hun mogelijkheden belemmeren om de nodige informele ondersteuning te ontvangen. Bovendien laat dit onderzoek zien hoe de toegang van onze deelnemers tot formele ondersteuning na hun overgang naar volwassenheid sterk wordt belemmerd, voornamelijk vanwege financiële en taalbarrières en omdat de ondersteuningsstructuren slechts beperkte culturele gevoeligheid en affiniteit vertonen ten aanzien van deze groep. Dit is met name het geval voor de toegankelijkheid van formele ondersteuning in het BHG, voornamelijk vanwege bijkomende taalbarrières en de algemene beperkte toegankelijkheid van openbare diensten in deze regio.

Studie twee toont aan dat de samenwerking binnen het netwerk van Brusselse organisaties baat zou hebben bij betere informatie-uitwisseling, overdracht van casussen en coördinatie van casussen. Uit onze analyse komen tekortkomingen in vijf verschillende, onderling gerelateerde domeinen van interprofessionele samenwerking naar voren: tijdige en adequate diagnoses; kennis van dienstverleners; voldoende capaciteit; informele vertrouwensrelaties tussen professionals; en culturele competenties van professionals. Hoewel sommige van deze tekortkomingen binnen de organisaties kunnen worden aangepakt, blijkt de wereldwijde context waarin deze zorgstructuren functioneren de grootste uitdaging te zijn.

Conclusies

Door zowel de perspectieven van niet-begeleide jonge vluchtelingen zelf als van organisaties die met de groep werken te documenteren, brengt onze analyse aan het licht dat de toegang van jonge vluchtelingen tot informele en formele ondersteuningsstructuren ernstig wordt belemmerd, vooral tijdens hun overgang naar volwassenheid.

Zoals blijkt uit de literatuur en wordt bevestigd in ons onderzoek, is de beschikbaarheid van een grote verscheidenheid aan (zowel formele als informele) contacten belangrijk voor de toegang tot een brede waaier aan ondersteuningsvormen, wat op zijn beurt essentieel is voor een succesvolle aanpassing aan en participatie in een nieuwe omgeving.

Hoewel integratieprocessen beïnvloed worden door bepaalde individuele kenmerken, wijst onze studie erop dat een aantal specifieke kenmerken van de Brusselse zorg-, opvang- en residentiële infrastructures een sleutelrol spelen bij de (on)toegankelijkheid van sociale ondersteuningsstructuren voor deze doelgroep.

Beleidsaanbevelingen

1. Ten eerste moeten maatschappelijk werkers van OCMW's (en andere formele actoren die niet-begeleide vluchtelingen ondersteunen tijdens hun overgang naar volwassenheid) de ontwikkeling en activering van informele ondersteuningsstructuren beschouwen als een centraal aspect van de bijstand die ze verlenen.

Om dit te bereiken moeten de maatschappelijk werkers van de OCMW's (die een centrale rol spelen bij de formele ondersteuning van vluchtelingen in de overgang naar volwassenheid) eerst bewust worden gemaakt van de invloed die informele netwerken hebben op het integratieproces van deze jongeren. De opvolging van ons panel van jonge vluchtelingen laat zien hoe informele relaties een brede waaier aan ondersteuningsvormen omvatten die hun participatie in de samenleving bevorderen. Uit de getuigenissen van vertegenwoordigers van organisaties die met jonge vluchtelingen werken, blijkt dat het bevorderen van informele ondersteuning niet altijd deel uitmaakt van de bijstand die ze verlenen. Vervolgens zijn concrete acties nodig. Ons onderzoek toont aan dat sociale ondersteuning via informele relaties niet kan worden vervangen door louter formele bijstand.

Door veel tijd en aandacht te besteden aan het opsporen en betrekken van familieleden en vrienden bij de hulpverlening aan niet-begeleide vluchtelingen, worden de voordelen van de beschikbare informele ondersteuningsstructuren gemaximaliseerd. De Brusselse maatschappelijk werkers van

de OCMW's moeten zich toespitsen op twee soorten tussenkomst:

A. Hoewel uit onze opvolging blijkt dat sociale media niet leiden tot sterke relatievorming, benadrukken de deelnemers dat ze geschikt zijn om op een aangename manier vrije tijd door te brengen en een gevoel van verbondenheid met hun familie 'thuis' creëren. Aangezien dit soort ondersteuning een aanzienlijke invloed heeft op de mentale gezondheid van jonge vluchtelingen, zouden OCMW's moeten investeren in gewaarborgde toegang tot digitale media voor niet-begeleide vluchtelingen.

B. De maatschappelijk werkers van het OCMW moeten vertrouwd raken met de (lokale) vrienden en familieleden van hun cliënten en deze contacten beschouwen als bondgenoten bij de begeleiding die ze aanbieden. Maatschappelijk werkers kunnen impliciete ondersteuningsstructuren concreet vormgeven door hun cliënten door te verwijzen naar bepaalde informele contacten. Het inzetten van informele ondersteuning kan op meer expliciete wijze worden georganiseerd door verschillende informele contacten samen te brengen in het kader van een specifieke vraag voor ondersteuning van een cliënt.

Beleidsaanbevelingen

2. Ten tweede dringen we aan op een wezenlijke verbetering van de toegankelijkheid van de Brusselse woningmarkt voor niet-begeleide vluchtelingen bij hun overgang naar zelfstandig wonen.

Uit de opvolging van ons panel van jonge vluchtelingen blijkt dat de deelnemers vaak gedwongen worden weg te trekken uit Brussel omdat ze geen huisvesting kunnen vinden. Verhuizingen van Brussel naar andere Belgische regio's verstoren de opgebouwde formele en informele ondersteuningsstructuren en zorgen voor een aanzienlijke achteruitgang in het vestigingsproces van onze deelnemers. Vooral in het kader van gezinshereniging (een zeer intensief proces waarbij sterke sociale ondersteuning nodig is) zien we hoe deelnemers gedwongen worden opgebouwde ondersteuningsstructuren achter te laten.

Een aantal omstandigheden in de context van sociale en reguliere huisvesting verklaren deze gedwongen woonmobiliteit. Ten eerste wordt de toegang tot sociale huisvesting voor niet-begeleide vluchtelingen in de overgang naar volwassenheid ernstig bemoeilijkt. Momenteel bedraagt de gemiddelde wachttijd voor sociale huisvesting in Brussel bijna 12 jaar. Hierbij is de toegang tot wooneenheden met meer dan één slaapkamer (en waarnaar gezocht wordt in het kader van gezinshereniging) het meest problematisch. Naast de gedocumenteerde schaarste aan sociale woningen, zorgen specifieke vereisten ervoor dat sociale huisvesting bijzonder ongunstig is voor de doelgroep: de deelnemers

wijzen op een verscheidenheid aan regels met betrekking tot de minimumleeftijd, de minimale verblijfsduur in de gemeente, ... die ook verschillen per gemeente. We zijn van mening dat contractuele verplichtingen moeten worden opgelegd aan de 19 Brusselse gemeenten die het aandeel van sociale huisvestingscapaciteit in verhouding tot het totale aantal wooneenheden op hun grondgebied afdwingen. Bovendien moeten de criteria om in aanmerking te komen voor sociale huisvesting en de aanvraagprocedures voor sociale huisvesting in alle Brusselse gemeenten worden gestroomlijnd, zodat jonge vluchtelingen meer inzicht krijgen in de mogelijkheden voor sociale huisvesting.

Ten tweede blijkt het een uitdaging om toegang te krijgen tot de reguliere woningmarkt, vooral in de Brusselse context. Deelnemers wijzen op taalbarrières en administratieve belemmeringen bij hun pogingen om een huurcontract af te sluiten. Verder zien de deelnemers dat eigenaars voorzichtigheid aan de dag leggen bij het huisvesten van jonge vluchtelingen. Verschillende leden van ons panel maken melding van gevallen van structurele discriminatie. We zijn ervan overtuigd dat de toegankelijkheid van de reguliere huurmarkt sterk zou verbeteren als het BHG (Brussel Huisvesting/ Bruxelles Logement,

Beleidsaanbevelingen

meer in het bijzonder) zou investeren in hun dienstverlening naar deze doelgroep. Uit onze analyse blijkt dat de deelnemers veel baat hebben bij de ondersteuning die bepaalde organisaties bieden bij hun zoektocht naar huisvesting: taalbemiddeling, administratieve ondersteuning, maar ook de bewustmaking van eigenaars over de doelgroep en hun specifieke rechten hebben een grote impact op de toegang tot huisvesting voor deze jongeren.

3. Tot slot moeten de Brusselse formele dienstverleners investeren in sterkere culturele competenties bij het werken met niet-begeleide jonge vluchtelingen.

Ons onderzoek toont aan dat de formele ondersteuningsstructuren in de Brusselse context zeer ontoegankelijk zijn. Zowel het panel van jonge vluchtelingen als de vertegenwoordigers van organisaties die met de doelgroep werken, wijzen tekortkomingen in de culturele gevoeligheid (of het bewustzijn over cultuurgerelateerde aspecten van dienstverleners en hun cliënten) van verschillende soorten formele actoren aan als een belangrijke factor die bijdraagt tot die ontoegankelijkheid.

Het versterken van de culturele competenties van de personeelsleden van Brusselse ondernemingen en organisaties die niet-begeleide vluchtelingen ondersteunen bij de overgang naar volwassenheid, en in het bijzonder van ondernemingen en organisaties die zich niet specifiek richten

op niet-begeleide vluchtelingen (bv. Actiris, werkgeversorganisaties, vakbonden, sociale huisvestingsmaatschappijen, vrijetijdsinitiatieven, jeugdclubs, jeugdorganisaties, ...) moet hoog op de agenda staan. Deze Brusselse actoren moeten op de hoogte zijn van de specifieke uitdagingen, behoeften en gevoeligheden van de doelgroep. Voorlichtings- en bewustmakings sessies, en gespecialiseerde opleidingsprogramma's kunnen de resultaten van deze actoren aanzienlijk verbeteren.

We dringen aan op bijzondere aandacht voor de uitdagingen met betrekking tot de geletterdheid van jonge vluchtelingen. De deelnemers geven aan dat Brusselse OCMW's en gemeentediensten slechts beperkte aandacht besteden aan de uitdagingen die gepaard gaan met het verwerven van de verschillende nationale talen. Wij zijn van mening dat het Brusselse beleid zich moet inzetten voor de gewaarborgde tweetaligheid van formele ondersteuning. Daarnaast laat ons onderzoek zien hoe laagdrempelige interventies, zoals het bewust betrekken van Nederlandstalige personeelsleden bij de hulpverlening aan jongeren die Nederlands hebben geleerd, een opmerkelijke verbetering zouden betekenen in de cultuursensitieve ondersteuning van deze diensten.

Lijst van publicaties

Gepubliceerd

De Backer, L., Derluyn, I., & Schuermans, N. (2022).

The accommodation and support of unaccompanied refugee minors in Belgium: factors that complicate interprofessional collaboration. European Journal of Social Work, 1-12.

De Backer, L. (2021).

Unaccompanied minor newcomers: A village to raise a child, one trustee to lead the way. In Adam, I., Adefioye, T., D'Agostino, S., Schuermans, N., & Trauner, F. (Eds.), *Migratie, gelijkheid & racisme* (p. 276). Brussels: ASP editions-Academic and Scientific Publishers.

Ingediend

De Backer, L., Derluyn, I.

When researchers become part of their research topic. Methodological reflections on doing social network research with young refugees. Qualitative Research, 1-17.

De Backer, L., Derluyn, I.

Niet-begeleide nieuwkomers in transitie naar volwassenheid: toegang tot formele dienst- en hulpverlening in België en Brussel. Brussels Studies, 1-13.

De Backer, L.

Unaccompanied minor refugees' geographies of informal care: the development and maintenance of friendship ties through space and time. Children's Geographies, 1-17.

In voorbereiding

Doctoral thesis:

'Social network development and access to social support of unaccompanied refugees in transition to adulthood'. In view of obtaining the degree of Doctor in 'Interdisciplinary Studies, option Urban Studies', Faculty of Geography, Department of Sciences, Vrije Universiteit Brussel.

Andere publicaties

Report: De Backer, L. (2021).

Kwalitatieve netwerkanalyse van Brusselse organisaties die instaan voor de opvang en begeleiding van niet-begeleide minderjarige nieuwkomers.

Protocol: De Backer, L. (2023).

De sociale netwerkvorming en toegang tot sociale steun van niet-begeleide nieuwkomers in transitie naar volwassenheid.

Auteur & project

Liesbet De Backer is doctoraatsonderzoeker bij Cosmopolis, departement Geografie, Vrije Universiteit Brussel.
LiesbetVub@gmail.com

Haar onderzoek (gebaseerd op een longitudinaal onderzoek met niet-begeleide vluchtelingen en diepte-interviews met organisaties die verantwoordelijk zijn voor de opvang en ondersteuning van de doelgroep) richt zich op de sociale netwerkontwikkeling en toegang tot sociale ondersteuning van niet-begeleide vluchtelingen in de overgang naar volwassenheid.

DISCLAIMER

Dit onderzoek werd uitgevoerd met de steun van Innoviris.

Alle meningen, overtuigingen en aanbevelingen in deze beleidsnota behoren volledig toe aan de auteur. Innoviris kan er niet aansprakelijk voor worden gesteld.

Prospective
research

Via het programma Prospective Research wil het Brussels Hoofdstedelijk Gewest onderzoeksprojecten financieren met een tweeledig doel: een solide gewestelijke toekomstvisie en oplossingen uitwerken voor de specifieke uitdagingen waarmee Brussel de komende jaren zal worden geconfronteerd. De oplossingen die de gefinancierde projecten voorstellen, moeten rekening houden met de stedelijke complexiteit van Brussel en zijn ecologische, sociale en economische transitiedoelstellingen. Het programma richt zich tot onderzoekers in zowel de humane wetenschappen als in de exacte of toegepaste wetenschappen.

***WE FUND
YOUR
FUTURE***